

Muziek B+S
2de graad D-finaliteit
II-Muz-d

BRUSSEL

D/2021/13.758/031

Versie januari 2022

Disclaimer

Gezien de te grote omvang en gedetailleerdheid van het geheel van de basisvorming en de specifieke vorming zoals bepaald door de Vlaamse regering (eindtermen, specifieke eindtermen, beroepskwalificaties) zal er, in tegenstelling tot het oorspronkelijke opzet van onze leerplannen, veelal onvoldoende ruimte zijn om de leerplandoelen in dit leerplan met voldoende diepgang te realiseren binnen de beschikbare onderwijstijd of voor het schoolbestuur, het lerarenteam of de individuele leraar om eigen inhoudelijke of didactische keuzes te maken.

De leerplannen 2de graad zijn opgesteld onder voorbehoud van de uitspraak van het Grondwettelijk Hof met betrekking tot het verzoekschrift waarmee de vernietiging van dat decreet wordt gevraagd.

Naargelang de samenstelling van de studierichting waarvoor een leerplan geldt, integreren de leerplandoelen eindtermen basisvorming, cesuurdoelen en/of doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. In de concordantietabel geven we duidelijk aan welke leerplandoelen de eindtermen basisvorming, de cesuurdoelen en/of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie realiseren. De opgenomen cesuurdoelen en de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie werden in overleg met de onderwijsverstrekkers vastgelegd en zijn onder voorbehoud van de goedkeuring van de curriculumdossiers 2de graad.

1 Algemene inleiding

De start van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Net zoals in de eerste graad zijn de nieuwe leerplannen van de tweede graad ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool en gaan ze uit van de professionaliteit van de leraar en het eigenaarschap van de school en het lerarenteam.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

De nieuwe leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool en laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

De nieuwe leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spooft met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

De nieuwe leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze** na de tweede graad. Het proces van de studiekeuze eindigt immers niet na de eerste graad. In de tweede graad onderzoeken leerlingen meer gericht waar hun capaciteiten liggen en wat hun talenten zijn. Leerplannen zijn daarbij een belangrijk hulpmiddel. De doelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen die voor een bepaalde studierichting kiezen. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen voor een meer geprofileerde studierichting in de derde graad.

De nieuwe leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden pedagogisch-didactisch voldoende ruimte voor een eigen aanpak van de leraar, het lerarenteam of de school [\[zie disclaimer\]](#).

De nieuwe leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming van de tweede graad. Leerplannen zorgen voor een samenhangend fundament van vorming voor alle leerlingen binnen een finaliteit en een studierichting. Ze vertrekken vanuit een gemeenschappelijk referentiekader en hanteren een gelijkgerichte terminologie met respect voor de eigenheid van elk vak. De samenhang in de tweede graad betreft zowel de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) als de horizontale samenhang tussen vakken binnen studierichtingen en over studierichtingen en finaliteiten. Waar relevant geven de leerplannen expliciet aan voor welke doelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren algemene vorming (incl. godsdienstleraren) en leraren specifieke vorming om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een vakleraar naar de lessen van een collega laat de leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

In wat volgt gaan we dieper in op een aantal uitgangspunten.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialogeschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is.
- Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor hen en hun collega's en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.
- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **belooftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de leraar, de school en de bredere samenleving. Scholen

zijn daarbij **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.

- Leraren vormen leerlingen door middel van inhouden van vorming, die we groeperen in **vormingscomponenten**: levensbeschouwelijke vorming, culturele vorming, economische vorming, lichamelijke vorming, maatschappelijke vorming, natuurwetenschappelijke en technische vorming, sociale vorming, talige vorming en wiskundige vorming. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over culturele vorming spreken zonder met taal bezig te zijn; je kan niet beweren dat wetenschap en techniek geen band hebben met economie, wiskunde of geschiedenis. Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn daarbij belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar** maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. De gemeenschappelijke leerplannen (Gemeenschappelijk funderend leerplan en Gemeenschappelijk leerplan ICT) helpen daartoe. Ze worden gestuurd door keuzes die een school (schoolbestuur, beleidsteam, lerarenteam) maakt. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Die leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

[zie disclaimer]

De vrijheid die de leraar krijgt om met het leerplan te werken vraagt van hem een grote professionaliteit. Professionaliteit vergt meesterschap. De leraar is dus een meester in zijn vak; hij beheerst de inhouden die hij onderwijst. Een diep gevoel van verantwoordelijkheid en de overtuiging dat elke leerling het recht heeft om op een goede manier gevormd te worden, liggen aan de basis van zijn professioneel bezig zijn.

Vorming is voor die leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Vorming is iets wat hem in die mate beroert dat hij voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren zoekt om de wereld te ontsluiten. Hij wil de leerling tot bij de wereld brengen. De leraar introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt en hij probeert hen ook vriend van die wereld te laten worden. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen gegrepen kunnen worden door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.

We hebben de leerplandoelen noch chronologisch noch hiërarchisch geordend. Vanuit het pedagogisch project van de school, vanuit zijn passie, expertise en creativiteit, in functie (van de beginsituatie) van de klasgroep kan de leraar eigen accenten leggen en differentiëren. Hij kan kiezen welke leerplandoelen hij op welke manier samenneemt bij het uitwerken van lessen, thema's of projecten.

In het leerplan leggen we geen didactische werkvormen vast. Ter ondersteuning van leraren(teams) geven we voor bepaalde leerplanonderdelen louter een indicatie van de nodige onderwijstijd. Dat betekent dat leraren(teams) alle vrijheid hebben om langere leerlijnen op te bouwen en in te zetten op de spiraalsgewijze aanpak van bepaalde leerplandoelen. Leraren bepalen zelf welke contexten ze laten spelen, welke methodieken ze hanteren.

1.4 Differentiatie

De nieuwe leerplannen bieden volop kansen om gedifferentieerd te werken. Ze laten toe om te differentiëren op verschillende manieren:

- verschillende inhoudelijke keuzes;
- doelen integreren;
- inhouden verbreden door andere contexten aan bod te laten komen;
- verdieping aanbieden;
- in te spelen op verschillen in het abstractievermogen van leerlingen.

Differentiëren is van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen die starten in een studierichting van de tweede graad en voor wie dit leerplan bestemd is, behoren immers wel tot de doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Dikwijls hebben zij reeds een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de eerste graad, de gevolgde basisoptie, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen.

Ook de motivatie van leerlingen is soms sterk verschillend. Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door het aanbieden van meer kennis of vaardigheden leerlingen uit te dagen.

Verschiede leerinhouden aanbieden aan verschillende leerlingen is één vorm van differentiatie. Andere mogelijkheden zijn differentiëren in didactiek, in graad van autonomie en ondersteuning. De ene leerling kan snel zelfstandig werken, de andere heeft intense begeleiding nodig. In de wenken bij de leerplandoelen verwijzen we soms naar differentiatiemogelijkheden. Dat kan door al dan niet ondersteuning of hulpmiddelen aan te bieden in de vorm van voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...

Didactische differentiatie kan ook betrekking hebben op het flexibel aanwenden van de beschikbare leertijd, zoals variëren in tempo van onderwijzen en in leertempo van leerlingen, de ene leerling of leerlingengroep wat meer tijd geven dan de andere om hetzelfde te leren. Differentiatie kan ook door leerlingen naar verschillende producten te laten toewerken die dan naar gedifferentieerde vormen van evaluatie leiden.

1.5 Opbouw van de leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur: algemene inleiding, situering, pedagogisch-didactische duiding, leerplandoelen, basisuitrusting, concordantie. Alle onderdelen van het leerplan maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

In de **algemene inleiding** belichten we het leerplanconcept en gaan we o.m. dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

In de **situering** beschrijven we - waar relevant - de samenhang met de eerste graad, de samenhang in de tweede graad en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. de nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn sober en helder geformuleerd waarbij het leerplandoel als geheel het verwachte niveau van realisatie en beheersing aangeeft. Waar relevant voegen we bij de leerplandoelen een opsomming of een afbakening (★) toe die duidelijk aangeeft wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook de pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel.

Alle leerplandoelen zijn te bereiken, met uitzondering van attitudes. Leerplandoelen die een **attitude** zijn en dus na te streven, duiden we aan met een sterretje (*).

We tonen de **samenhang** met andere leerplannen in de **tweede graad**. Zo geven we het overleg in lerarenteams alle kansen. Waar relevant verwijzen we ook naar **samenhang met de eerste graad** en naar specifieke items die reeds in de leerplannen van de eerste graad aan bod kwamen.

Ten slotte geven we een aantal zinvolle of inspirerende **wenken** (✓). Het betreft voornamelijk een noodzakelijke toelichting bij leerplandoelen of specifieke begrippen, suggesties voor een mogelijke didactische aanpak of een afbakening van de leerstof.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

In de **concordantie** geven we aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde eindtermen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar beroepskwalificaties.

1.6 Tot slot

[zie disclaimer]

De nieuwe leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze vormen een kwaliteitskader dat inzet op een eigen visie en een identiteitskader dat de unieke identiteit van een school in de diverse samenleving versterkt en ondersteunt. Zo garanderen we binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende

vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. We versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. We creëren ook ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden – via pedagogische begeleiding – ondersteuning waar nodig.

2 Situering

2.1 Samenhang in de tweede graad

2.1.1 Samenhang binnen de studierichting Muziek

De leerplandoelen van de module Artistieke vorming uit het leerplan MEAV (Maatschappelijke, Economische en Artistieke Vorming) van de algemene vorming zijn opgenomen in het leerplan Muziek en moeten niet afzonderlijk behandeld worden.

2.2 Plaats in de lessentabel

In de modellessentabel zijn voor dit leerplan 19 graduren voorzien. [\[zie disclaimer\]](#)

3 Pedagogisch didactische duiding

3.1 Muziek en het vormingsconcept

Het leerplan Muziek is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. In het leerplan ligt de nadruk op het artistieke. De vormingscomponent culturele vorming, maar ook sociale vorming komt aan bod. De wegwijzers verbeelding, uniciteit in verbondenheid, gastvrijheid en kwetsbaarheid en belofte maken er inherent deel van uit.

Culturele vorming

Culturele vorming biedt leerlingen mogelijkheden om kunst en cultuur te verkennen en te verwerken. Leerlingen onderzoeken hoe de wereld of de samenleving is en verbeelden hoe die zou kunnen zijn. Kunst stimuleert hen om met een kritische en open blik cultuur waar te nemen. Via kunst en cultuur komen ze ook in contact met het artistieke. Artistieke uitingen van zichzelf en anderen raken en inspireren leerlingen. Ze ontwikkelen hun creatief denken en doen. Zo groeit hun cultureel bewustzijn. Dat draagt bij tot hun persoonlijke ontwikkeling in relatie met de anderen. Kunst helpt leerlingen om de eigen perceptie van die realiteit te verbeelden en op persoonlijke wijze weer te geven.

Sociale vorming

In sociale vorming leggen we de focus op de mens als een relationeel wezen. Leerlingen leren zichzelf kennen als meer dan ‘losse individuen’, maar herkennen en erkennen zich als persoon en als knooppunt van relaties. Sociale vorming daagt hen uit om minder ik-gericht en meer empathisch te gaan leren en leven en duurzame sociale en relationele vaardigheden te ontwikkelen. Samen creëren, verbeelden en musiceren zorgt ervoor dat leerlingen rekening houden met zichzelf, hun eigen mogelijkheden en met de ander.

Verbeelding

Kunst geeft een specifiek creatieve, verbeeldende kijk op de mens, de wereld en op God. Verbeelding breidt het voorstellingsvermogen van leerlingen uit en geeft ruimte om datgene wat niet onmiddellijk tastbaar is, uit te drukken en over te dragen. Via muziek stimuleren we leerlingen om hun verbeeldingskracht te beleven, te versterken, vorm te geven en ervan te genieten. Aan de grondslag van een artistieke ervaring ligt de verbeelding.

Gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid

Vanuit onze christelijke mensvisie erkennen en waarderen we de leerling als uniek persoon met eigen mogelijkheden en beperkingen, een eigen geschiedenis en persoonlijkheid. Artistieke expressie is betrokken op identiteit, op het diepste wezen van de mens. Door het beschouwen van en geraakt worden door geeft kunst zin en betekenis aan wie leerlingen zijn en aan de wereld waarin ze leven. Leerlingen krijgen kansen om te groeien in relatie met zichzelf, de andere en de wereld.

Kwetsbaarheid en belofte

Door in aanraking te komen met een of meer artistieke vormen ontdekken leerlingen hun interesses en mogelijkheden. Zij kunnen door creatieve uitingen geraakt worden en ze worden geconfronteerd met hun kwetsbaarheid, grenzen, dromen en groeikansen. Daardoor leren ze hun eigen kracht en kwetsbaarheid kennen. Volgehouden inspanningen zijn nodig om hun muzikaliteit verder te ontwikkelen.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Gedreven met muziek omgaan, individueel en samen met anderen

Leerlingen zijn gedreven om creatief en uitvoerend te werken. Ze gebruiken muziek om structuur te brengen in de eigen gedachten, om de realiteit te begrijpen en te structureren, om de eigen perceptie van de realiteit te **verbeelden** en op persoonlijke wijze weer te geven. Leerlingen onderzoeken wat muziek voor henzelf betekent. Ze uiten hun emoties, worden bewust van zichzelf en van de verschillende mogelijkheden tot expressie.

Er is een wisselwerking tussen het individueel onderricht enerzijds en de samenwerking en groepsbeleving (artistiek project) anderzijds. Leerlingen zijn gemotiveerd om individueel en in groep te musiceren en in een brede context (muziektherapie, musical, muziekproductie, compositie ...) met muziek bezig te zijn (**uniciteit in verbondenheid**).

Verbeeldingskracht en vakdeskundigheid gebruiken bij het musiceren en presenteren

Via hun creativiteit en **verbeelding** krijgen leerlingen respect voor de taal van de muziek en creëren ze kruisbestuivingen tussen verschillende disciplines. Ze ontwikkelen een eigen muziktaal waarmee ze hun expressieve mogelijkheden verruimen. Muzikaliteit wordt verworven vanuit cognitieve, affectieve en motorische invalshoeken. De leerlingen ontwikkelen hun muzikaal denken, voelen en handelen en tonen hun muzikaal werk.

Via volgehouden inspanningen ontwikkelen de leerlingen hun muzikale vaardigheden. Ze worden daarbij regelmatig geconfronteerd met hun kwetsbaarheid, hun beperkingen, hun dromen en groeikansen. Zo leren ze hun eigen kracht en **kwetsbaarheid** kennen en tonen.

Kunst en cultuur onderzoeken

De leerlingen ontwikkelen een uitgesproken en brede belangstelling voor kunst en cultuur in onze samenleving. Ze laten hun interesse voor kunst blijken door ernaar te luisteren en te kijken, door kunst te

beleven en ervan te genieten. Ze brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met een breed kunsthistorisch kader. Zo verbreden ze hun horizon vanuit maatschappelijk, historisch en cultureel perspectief.

Leerlingen gaan met een nieuwsgierige betrokkenheid om met kunst in het algemeen en muziek in het bijzonder. Ze luisteren onbevooroordeeld en interpreteren wat ze horen. Ze reflecteren over technische, artistieke en communicatieve aspecten en over het eigen proces en product. Ze gebruiken diverse genres uit diverse periodes als een springplank naar eigen concepten, ideeën en creaties.

3.3 Opbouw

Het leerplan is opgebouwd uit een aantal richtingsspecifieke rubrieken: algemene muzikaleer, artistiek project, individuele vorming en kunstbeschouwing. Scholen kunnen de rubrieken combineren in verschillende vakken.

Het leerplan biedt de nodige ruimte om een eigen invulling aan het geheel te geven. Scholen kunnen leerlingen de keuze geven tussen verschillende muziekstijlen, uitingsvormen of hen voorbereiden op diverse doorstroommogelijkheden. Ook binnen de rubrieken bieden we voldoende ruimte om die bredere benadering van muziek mogelijk te maken.

Algemene muzikaleer

Het gedeelte 'algemene muzikaleer' omvat basisdomeinen zoals muziektheorie, muzikanalyse, harmonisch inzicht, gehoorvorming, notenleer, ritmiek. Een school kan vanuit haar eigenheid de verschillende basisdomeinen met eigen accenten invullen, verder uitbreiden of al dan niet gecombineerd behandelen. Het gewicht dat ze aan een bepaald deel geeft, kan fluctueren.

Artistiek project

Jongeren werken samen aan een artistiek project waarin ze creëren, musiceren, onderzoeken ... Meerdere facetten van de studierichting kunnen hier samenkomen, mogelijk ook in combinatie met andere vakken en/of studierichtingen.

Individuele vorming

Tijdens de lessen individuele vorming wordt de leerling begeleid in zijn persoonlijke groei als muzikant en als mens via een aantal uren individueel onderricht gegeven door vakspecialisten. Dat maakt deze vorming erg bijzonder en waardevol. Elke leerling kiest een artistiek vak zoals instrument, zang, compositie, productie ...

Daarnaast omvat individuele vorming voor elke leerling een tweede en eventueel derde individueel keuzevak zoals piano, compositie, stemvorming ...

Kunstbeschouwing

Kunstbeschouwing begint bij het luisteren en kijken, het ervaren en beleven van de vele vormen van kunst. Leerlingen leren kunst begrijpen, interpreteren en analyseren. Via een historisch kader kunnen leerlingen kunst in zijn ontstaanscontext begrijpen, erover spreken en er een oordeel over vormen.

De leerplandoelen voor kunstbeschouwing kunnen ingevuld worden vanuit de eigen discipline. Het is relevant om de doelen te verbreden naar andere vormen van kunst.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de derde graad

In de derde graad verdiepen en verbreden de leerlingen hun muzikaal denken, voelen en handelen. Leerlingen nemen meer initiatief en gaan zelfstandig aan de slag. Ze ontwikkelen een eigen, authentieke stijl en kunnen zich complementair opstellen ten opzichte van de ander.

3.5 Aandachtspunten

- In de krachtlijnen en leerplandoelen herken je de zes eigenschappen of kernrollen van de kunstenaar. Een leerling geeft vorm aan een artistiek proces vanuit een eigen identiteit en inhoud door kennis, vaardigheden en inzichten in te zetten. Daarbij presenteert hij het resultaat ook aan een 'publiek'. De zes eigenschappen komen overeen met deze rollen: het unieke ik, de kunstenaar, de onderzoeker, de vakman, de samenspeler en de performer.
- Scholen hebben de vrijheid om leerplandoelen uit te werken aan de hand van een aantal projecten zoals een concert organiseren ... Daarbij kan gezocht worden naar linken met andere leerplannen zoals het Gemeenschappelijk funderend leerplan, het leerplan MEAV (Maatschappelijke, economische en artistieke vorming).
- In het kader van een brede vorming in muziek is het belangrijk om cross-overs vanuit diverse kunsttakken, - stijlen en uitdrukkingsvormen te faciliteren waardoor kruisbestuivingen kunnen ontstaan.
- De attitudes in het deel 'Persoonlijke gedrevenheid' lees je samen met leerplandoelen uit de andere rubrieken. Ze kunnen daardoor zowel binnen het artistiek project, de specifieke vorming of andere onderdelen aan bod komen.

4 Leerplandoelen

4.1 Persoonlijke gedrevenheid

LPD 1 * De leerlingen zijn gedreven om

- **creatief en uitvoerend te werken, zowel individueel als in groep;**
- **hun persoonlijk muzikaal denken, voelen en handelen te ontwikkelen vanuit een authentieke en unieke betrokkenheid;**
- **initiatief te nemen, zichzelf te ontwikkelen, te plannen en zichzelf te organiseren, het eigen leerproces te sturen;**
- **dagelijks te trainen en deel te nemen aan artistieke projecten binnen en buiten de school, eventueel online.**

LPD 2 * De leerlingen zijn zich bewust van de gevaren die gehoorschade oplevert en van de gevolgen ervan.

LPD 3 * De leerlingen tonen nieuwsgierigheid, verwondering en interesse voor elkaars artistiek werk en voor kunst in de brede zin.

LPD 4 * De leerlingen werken aan hun expressiemogelijkheden en hun ontwikkeling als performer.

- ✓ De leerlingen worden begeleid in de zoektocht naar hun expressiemogelijkheden en hun ontwikkeling als performer.

4.2 Algemene muzikleer

LPD 5 De leerlingen analyseren muziek auditief of via partituren aan de hand van verschillende parameters.

LPD 6 De leerlingen plaatsen een compositie in een ruime context.

- ✓ Ruime context: historisch, cultureel, instrumentaal, harmonisch, ritmisch ...

LPD 7 De leerlingen verwerven inzicht in de structuur, de opbouw en de organisatie van muziek van verschillende stijlen via het beleven en begrijpen van spanning en ontspanning.

LPD 8 De leerlingen hanteren stijlgebonden notatietechnieken.

LPD 9 De leerlingen verwerven inzicht in akkoordenschema's vanuit diverse literatuurvoorbeelden.

LPD 10 De leerlingen passen zelfstandig en op een creatieve manier akkoordenschema's toe.

- ★ Gebruik van methodes om de eigen creatie aan de vormgeving te koppelen

LPD 11 De leerlingen hebben inzicht in analoge en digitale muzieknotatie.

LPD 12 De leerlingen hebben inzicht in de constructie en toepassingen van tonaliteiten.

LPD 13 De leerlingen hebben inzicht in de samenklanken en hun samenhang.

- ★ Aandacht voor het noteren en interpreteren van een eenvoudige becijfering of akkoordsymbolen

LPD 14 De leerlingen hebben inzicht in de metrische organisatie van de muziek.

LPD 15 De leerlingen zetten hun muzikaal geheugen en voorstellingsvermogen in bij het omgaan met muziek.

LPD 16 De leerlingen verwerven diverse technieken en methodes om klinkende muziek te decoderen, te reproduceren of te noteren.

- ✓ Je kan daarbij aandacht schenken aan digitale software.

LPD 17 De leerlingen herkennen ritmische, metrische, melodische en harmonische structuren en voeren ze uit.

LPD 18 De leerlingen herkennen toonreeksen, toontrappen, intervallen en samenklanken.

- ★ Toontrappen en intervallen vanuit verschillende invalshoeken (relatief en absoluut)

LPD 19 De leerlingen zingen of spelen een melodie met aandacht voor muzikale parameters.

- ✓ Daarbij kan je gebruik maken van verschillende methodes zoals auditief voor- en naspelen of voor- en nazingen, prima vista, stante pede ...

4.3 Individuele vorming

LPD 20 De leerlingen exploreren expressiemogelijkheden van muzikale parameters via beluistering, analyse en creatieve uitvoering.

- ✓ Daarbij gaat aandacht naar de samenhang en relaties tussen muzikale parameters.

LPD 21 De leerlingen zetten hun creativiteit in bij het ontwikkelen of uitvoeren van muziek.

LPD 22 De leerlingen laten muziek in interactie gaan met andere artistieke uitdrukkingvormen.

LPD 23 De leerlingen bouwen een gevarieerd repertoire in tijd en ruimte op.

- ✓ Verschillende vorm-, stijl- en uitdrukkingkenmerken van kunststromingen en kunstenaars komen daarbij aan bod. Het repertoire wordt gevoed vanuit verschillende rubrieken uit het leerplan: muzikanalyse, specifieke vorming, artistiek project ...
- ✓ Je kan hier een link leggen met LPD 35 uit de rubriek kunstbeschouwing.

LPD 24 De leerlingen voeren muziek op met aandacht voor stijl, expressie en technische beheersing.

LPD 25 De leerlingen hanteren de basistechnieken van hun artistiek vak.

- ✓ Basistechnieken: (gezonde) houding, (speel)technieken, kennis van het instrument, toonvorming, motoriek ...

LPD 26 De leerlingen voeren muziek uit met aandacht voor een presentatie die de beleving kan versterken.

- ★ Presentatie in tijd en ruimte
- ✓ Mogelijkheden om de beleving te versterken zowel voor het publiek als voor de uitvoerder: plaats in de aanwezige ruimte, optreden in een specifieke ruimte voor een bijzonder resultaat, al dan niet gebruik maken van versterking voor alle of sommige

stemmen/instrumenten, klank bewust wel of niet richten naar het publiek, opnemen, gebruik van media ...

- ✓ Bij een live-uitvoering leren leerlingen rekening houden met en inspelen op onverwachte situaties.

LPD 27 De leerlingen reflecteren over eigen muzikaal werk en dat van anderen.

- ✓ De leerlingen reflecteren over de koppeling van de intentie aan de vormgeving. Ze aanvaarden feedback op hun uitgevoerde werken en het proces dat ze lopen, geven elkaar constructieve feedback en gaan ermee aan de slag.
- ✓ Het is belangrijk om voor de leerlingen individuele coachingmomenten doorheen het schooljaar te organiseren en hen zo te laten nadenken over hun artistiek parcours.
- ✓ Leerlingen gebruiken diverse mogelijkheden om aan zelfreflectie te doen en het artistiek proces en de creatie te analyseren: opname zowel van beeld als geluid ...

LPD 28 De leerlingen uiten op een respectvolle manier een mening over een performance.

- ✓ Dat kan van eigen artistiek werk, dat van hun medeleerlingen, van professionele ensembles ... zijn.

4.4 Artistiek project

De leerplandoelen uit de specifieke vorming gelden ook voor artistiek project. Enkele specifieke doelen voor artistiek project worden daaraan toegevoegd.

LPD 29 De leerlingen verwerven kennis over de diverse elementen die in een artistiek project aan bod komen.

- ✓ Diverse elementen zoals zangtechnieken, instrumenten, akoestiek van de ruimte, microtechnieken, opstelling, bediening van audio-technisch materiaal ...

LPD 30 De leerlingen zetten hun opgedane ervaring en artistieke talenten in bij het tot stand komen van een artistiek project.

LPD 31 De leerlingen houden rekening met de groepsdynamiek tijdens het artistiek proces.

- ✓ De leerlingen starten een artistiek proces, werken eraan, onderhouden het en ronden het af.

4.5 Kunstbeschouwing

LPD 32 De leerlingen lichten hun interesse voor kunst- en cultuuruitingen toe met aandacht voor subjectieve voorkeuren.

- ✓ De leerlingen worden uitgedaagd om hun blikveld rond kunst te verruimen. Ze kijken en luisteren onbevooroordeeld, “open-minded” en ontvankelijk. Ze mogen de tijd nemen, ze krijgen de mogelijkheid trager te kijken en te luisteren. Ze stellen zich emotioneel en affectief open voor kunst. Ze beleven kunst op een andere wijze dan ze gewoon zijn.
- ✓ De leerlingen verwoorden
 - dat de eigen culturele interesse verrijkt kan worden in de dialoog met anderen (leerlingen en leraar);
 - hun gedachten en emoties (positief en negatief).
- ✓ De leerlingen tonen aan dat ze zich bewust zijn van de eigen culturele identiteit. Je stimuleert leerlingen in hun groei als betrokken cultuurparticipant en begeleidt hen in de ontwikkeling van een eigen culturele identiteit: wie ze zijn, wat hun culturele voorkeuren zijn en hoe je die ontwikkelt. Dat cultureel bewustwordingsproces impliceert het ontwikkelen van een eigen culturele interesse, voorkeur, argumentatie. Het is via dat proces van cultuurreflectie dat een persoon zijn eigen unieke culturele identiteit ontwikkelt.

LPD 33 De leerlingen tonen aan dat ze de gelaagdheid van onderwerp en bedoeling van kunstuitingen op verschillende manieren en vanuit meerdere perspectieven kunnen waarnemen en interpreteren.

- ✓ Er wordt ingezoomd op kunst als communicatiemiddel: de boodschap van het kunstwerk, de weg van zender naar ontvanger. Leerlingen ontcijferen en interpreteren de boodschap van de zender en de ontvanger. Ze stellen vast dat de boodschap niet eenduidig is. Leerlingen leren zich verplaatsen in het perspectief van medeleerlingen en kunstenaars. Ze ontdekken dat er meerdere lagen ontstaan in de interpretaties die mensen geven aan kunstuitingen.

LPD 34 De leerlingen analyseren hoe vormgeving, inhoud, uitdrukkingsvormen en expressie elkaar onderling beïnvloeden in kunst.

LPD 35 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende kunststromingen, periodes en samenlevingen om een kunsthistorisch referentiekader uit te bouwen met aandacht voor

- invloed van waarden, normen en gewoontes;
- theorieën en kenmerkende historische elementen.

Samenhang algemene vorming: II-Ges-d LPD 5, 6, 7

- ✓ Je kan dit leerplandoel vanuit muziek bekijken, hoewel het zeker aan te raden is dit ruimer te zien.

- ✓ Je kan kunsthistorische begrippen aan bod laten komen die het gemakkelijker maken om kunsthistorische evoluties te begrijpen zoals schoonheidsidealen, vakmanschap, de rol van religie, de rol van de economie, de aandacht voor de stijkenmerken, de rol van de opdrachtgever(s), de rol in beeldvorming over het verleden of het heden, de rol in opinievorming, de betekenissen, de genderdimensie.
- ✓ Je kan meerdere kunstuitingen aan bod laten komen zoals architectuur, beeldende en audiovisuele kunsten, muziek, literatuur, toegepast kunsten, podiumkunsten. Er worden ook theorieën – zoals esthetische, ethische en representatieve opvattingen over wat kunst is – behandeld.

LPD 36 De leerlingen tonen aan hoe kunstbeleving hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloedt.

LPD 37 De leerlingen analyseren een kunstwerk methodisch en vanuit meerdere perspectieven.

- ✓ Je kan voor analysemethoden kiezen uit artistiek onderzoek zoals visuele, auditieve, materiële, kwantitatieve, discours-, inhouds-, sociale netwerk- en contextanalyse, zelfanalyse.

5 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

5.1 Infrastructuur

Een lokaal met

- een aangepaste akoestiek;
- de nodige akoestische isolatie en ruimte.

Afhankelijk van het vak een lokaal

- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol op te nemen en weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet met een aanvaardbare snelheid te raadplegen;
- met een degelijk begeleidingsinstrument;
- met een muzieknotatiebord;
- met een spiegel.

5.2 Materiaal beschikbaar in de infrastructuur

Muzieklessenaars voldoende voor de grootte van de klasgroep.

6 Concordantie

De concordantietabel geeft aan welke leerplandoelen eindtermen (ET) en cesuurdoelen (CD) realiseren.

[zie disclaimer]

Leerplandoel	Eindtermen en cesuurdoelen
1	--
2	--
3	ET 16.1
4	CD 4.1.1
5	CD 4.7.2
6	--
7	CD 4.2.1
8	CD 4.2.2
9	CD 4.2.1
10	ET 16.6; CD 4.3.1
11	CD 4.2.1
12	CD 4.2.1
13	CD 4.2.1
14	CD 4.2.1
15	--
16	CD 4.2.2
17	CD 4.3.1
18	--
19	CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
20	CD 4.2.2
21	ET 16.7; CD 4.2.1
22	--
23	
24	CD 4.2.1

25	CD 4.2.1
26	CD 4.6.1; CD 4.6.2
27	CD 4.4.1; CD 4.4.2
28	ET 16.6; CD 4.4.1
29	CD 4.2.1
30	CD 4.5.1
31	CD 4.5.1
32	ET 16.2
33	ET 16.3
34	ET 16.4
35	ET 16.4; CD 4.7.1
36	ET 16.5
37	CD 4.7.2

6.1 Eindtermen

16.1 De leerlingen tonen interesse voor elkaars kunst- en cultuuruitingen.° (attitudinaal)

16.2 De leerlingen lichten hun interesse voor kunst- en cultuuruitingen toe.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Kunst- en cultuuruitingen zoals dans, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied
- Culturele persoonlijkheid zoals in keuzes in kledij, muziek, taal
- Unicité van een esthetische ervaring
- Rol van aversie, empathie en respect in wederzijds begrip

*Metacognitieve kennis

- Eigen culturele persoonlijkheid

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

16.3 De leerlingen illustreren op basis van waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen gelijkenissen en verschillen in hun interpretatie van bedoeling en onderwerp.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Zintuigelijk waarneembare kenmerken zoals beweging, geur, klank, kleur

- Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals dood, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, leven, rituelen
- Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals aankarten, confirmeren, commercieel voordeel halen, decoreren, entertainen, identiteit vormgeven, informeren, in vraag stellen, maatschappelijk belang dienen, praktisch gebruiken, revolteren, schoonheid creëren
- Gelaagdheid bij interpretatie van onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen
- Gelaagdheid van de interpretatie van bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen
- Unicité van een esthetische ervaring

**Procedurele kennis*

- Waarnemen van kunst- en cultuuruitingen
- Geven van betekenis aan kunst- en cultuuruitingen
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)
- Toepassen van uitdrukkingswijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

16.4 De leerlingen analyseren het zintuiglijk waarneembare van kunst- en cultuuruitingen in interactie met de bedoelingen en de onderwerpen ervan.

Met inbegrip van kennis

**Conceptuele kennis*

- Vormgeving, inhoud, uitdrukkingsvorm, expressie
- Kunst- en cultuuruitingen zoals dans, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied
- Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals beweging, geur, klank, kleur
- Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals dood, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, leven, rituelen
- Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals aankarten, confirmeren, commercieel voordeel halen, decoreren, entertainen, identiteit vormgeven, informeren, in vraag stellen, maatschappelijk belang dienen, praktisch gebruiken, revolteren, schoonheid creëren
- Invloed van waarden, normen en gewoontes

**Procedurele kennis*

- Toepassen van methodes voor het analyseren van de interactie tussen de betekenis van het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en de onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals beoogde en reële impact
- Toepassen van uitdrukkingswijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

16.5 De leerlingen drukken uit hoe kunst- en cultuuruitingen hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloeden.

Met inbegrip van kennis

**Conceptuele kennis*

- Interactie tussen waarnemingen, gedachten, gevoelens en gedragingen
- De invloed van tijd, ruimte, maatschappelijke positie en persoonskenmerken

*Procedurele kennis

- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

*Metacognitieve kennis

- Eigen gedachten, gevoelens en gedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

16.6 De leerlingen drukken vanuit hun ervaring met creatieprocessen hun waardering uit voor inhoud en vormgeving van kunst- en cultuuruitingen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vormgeving: artistieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de feitenkennis van eindterm 16.7

*Conceptuele kennis

- Criteria om waardering uit te drukken
 - > Vormgeving: artistieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de feitenkennis van eindterm 16.7
 - > Samenhang van vormgeving en inhoud
 - > Unicité van een esthetische ervaring

*Procedurele kennis

- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

*Metacognitieve kennis

- Eigen expressieve ervaring met het creatieproces

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

16.7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit hun verbeelding.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Afhankelijk van de gekozen kunst- en cultuuruitingen terminologie met betrekking tot beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media, apart of gecombineerd

In het geval van

- > Beeld
 - Bouwstenen zoals compositie, kleur, licht, lijn, ruimte, textuur, vorm

- Technieken: twee- en driedimensioneel zoals boetseren, fotograferen, maquettes maken, met textiel werken, schilderen
- Materialen zoals klei, licht, papier, recuperatiematerialen, steen, verf
- > Muziek
 - Bouwstenen zoals dynamiek, klankkleur, melodie, ritme, samenklank, structuur, tempo, vorm
 - Technieken zoals body percussion, improvisatie, samenzang
 - Materialen zoals instrumenten, lichaam, stem, voorwerpen
- > Drama
 - Bouwstenen zoals rol, ruimte, structuur, samenspel, tijd
 - Technieken zoals clownerie, figurentheater, improvisatie, mime, teksttheater
 - Materialen zoals decor, geluid, kostuums, lichaam, taal
- > Dans
 - Bouwstenen zoals kracht, ruimte, relatie, tijd
 - Technieken zoals bewegingsreeks, choreografie, dansexpressie, dansimprovisatie
 - Materialen zoals decor, geluid, lichaam, voorwerpen
- > Audiovisuele media
 - Bouwstenen zoals camerabeweging, geluid, kader, licht, montage
 - Technieken zoals montage, opname, sonorisatie
 - Materialen zoals microfoon, montageunit, smartphone

*Conceptuele kennis

- Inhoud: onderwerp en bedoeling
- Artistiek creatieproces
- Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting, verrassing
- Afhankelijk van de gekozen kunst- en cultuuruitingen terminologie met betrekking tot beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media, apart of gecombineerd

In het geval van

- > Beeld
 - Bouwstenen zoals compositie, kleur, licht, lijn, ruimte, textuur, vorm
 - Technieken: twee- en driedimensioneel zoals boetseren, fotograferen, maquettes maken, met textiel werken, schilderen
 - Materialen zoals klei, licht, papier, recuperatiematerialen, steen, verf
- > Muziek
 - Bouwstenen zoals dynamiek, klankkleur, melodie, ritme, samenklank, structuur, tempo, vorm
 - Technieken zoals body percussion, improvisatie, samenzang
 - Materialen zoals instrumenten, lichaam, stem, voorwerpen
- > Drama
 - Bouwstenen zoals rol, ruimte, structuur, samenspel, tijd
 - Technieken zoals clownerie, figurentheater, improvisatie, mime, teksttheater
 - Materialen zoals decor, geluid, kostuums, lichaam, taal
- > Dans
 - Bouwstenen zoals kracht, ruimte, relatie, tijd
 - Technieken zoals bewegingsreeks, choreografie, dansexpressie, dansimprovisatie
 - Materialen zoals decor, geluid, lichaam, voorwerpen
- > Audiovisuele media
 - Bouwstenen zoals camerabeweging, geluid, kader, licht, montage
 - Technieken zoals montage, opname, sonorisatie

- Materialen zoals microfoon, montageunit, smartphone

***Procedurele kennis**

- Selecteren van ideeën zoals bij eigen gedachten en gevoelens stilstaan, artistieke werken bestuderen, indrukken of objecten verzamelen
- Koppelen van de eigen bedoeling aan vormgeving via methodes zoals trial and error, try-out
- Gebruiken van basistechnieken van de gekozen discipline

***Metacognitieve kennis**

- Eigen expressieve ervaring met het creatieproces
- Eigen verbeelding

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

6.2 Cesuurdoelen

4.1.1 De leerlingen vertrouwen op hun expressiemogelijkheden.^o (attitudinaal)

4.2.1 De leerlingen komen actief tot artistieke creaties, benaderingen en inzichten.

Met inbegrip van kennis

***Feitenkennis**

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

***Conceptuele kennis**

Met betrekking tot de gekozen artistieke expressievorm: beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media of een combinatie ervan

- Vorm-, stijl- en uitdrukkingskenmerken van kunststromingen en kunstenaars
- Artistiek parcours

In het geval van:

- Beeld:
 - > Bouwstenen in al hun zintuiglijke aspecten: compositie (zoals lijn, vorm), textuur, ruimte, kleur en licht.
 - > Technieken:
 - tweedimensioneel: tekenen, fotograferen, printen
 - driedimensioneel zoals installatie bouwen, printen, boetsen, maquettes maken, met textiel werken, digitale technieken hanteren
 - > Materialen: digitale tools en analoge middelen zoals klei, verf, licht, steen, papier, textiel, metaal, hout, recuperatiematerialen
- Muziek:
 - > Bouwstenen: ritme, tempo, dynamiek, klankkleur, melodie, samenklank, structuur en vorm, harmonie

- > Technieken: uitvoeren in diverse vormen zoals solo, ensemble, samenzang, samenspel, improvisatie, variëren, versieren
- > Materialen: digitale en analoge instrumenten, lichaam, stem
- Drama:
 - > Bouwstenen: personage, tijd, ruimte, structuur van verhaal of scène, verbale en non-verbale expressie, emotie
 - > Technieken: theatrale stijlen, improvisatie en theatercodes, inleving en samenspel
 - > Materialen: lichaam, stem, taal, kostuum, decor, rekwisieten, digitale tools
- Dans:
 - > Bouwstenen: lichaam, ruimte, tijd, dynamische bewegingskwaliteiten, muzikaliteit, inleving
 - > Technieken: klassieke en hedendaagse danstechnieken, improvisatie, basisprincipes van compositie en choreografie
 - > Materialen: lichaam, licht, digitale tools, muziek, decor, kostuum
- Audiovisuele media:
 - > Bouwstenen: kader, camerabeweging, montage, licht en geluid
 - > Technieken: scenario, opname, montage, sonorisatie
 - > Materialen: digitale en analoge tools

***Procedurele kennis**

- Toepassen van werkwijzen om ideeën en inspiratie te verzamelen: artistieke creaties bestuderen, verzamelen van indrukken of objecten, documenteren zoals fotograferen, schetsen, luisteren of kijken naar opnames, maken van opnames, naar concerten gaan, naar voorstellingen gaan, lezen
- Exploreren en experimenteren met de eigen en andere artistieke expressievormen
- Verkennen van artistieke bouwstenen, technieken en materialen in functie van de te creëren betekenis of van het te bereiken effect

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.2.2 De leerlingen exploreren expressiemogelijkheden van artistieke bouwstenen, technieken en materialen.

Met inbegrip van kennis

***Feitenkennis**

***Conceptuele kennis**

- Vormgeving: artistieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van cesuurdoel 4.2.1*
- Samenhang en relaties tussen bouwstenen, technieken en materialen
- Inhoud: onderwerp en bedoeling
- Artistiek creatieproces

***Procedurele kennis**

- Exploreren van de expressiemogelijkheden van artistieke bouwstenen, technieken en materialen zoals met verschillende materialen dezelfde effecten bekomen, met dezelfde technieken verschillende effecten bekomen, verschillende composities maken
- Toepassen van werkwijzen om ideeën en inspiratie te verzamelen zoals artistieke werken bestuderen, indrukken verzamelen, objecten verzamelen, noteren, documenteren

***Metacognitieve kennis**

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Analyseren

4.3.1 De leerlingen zetten kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen in in functie van een artistieke creatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

- Kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van het cesuurdoel 4.2.1*

*Procedurele kennis

- Toepassen van artistieke bouwstenen, technieken en materialen op een geïntegreerde wijze vermeld in de procedurele kennis van het cesuurdoel 4.2.1* in functie van de artistieke creatie.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.4.1 De leerlingen beargumenteren keuzes in hun artistiek proces en in hun creatie in dialoog met anderen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel.

*Conceptuele kennis

- Kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van het cesuurdoel 4.2.1*

*Procedurele kennis

- Toepassen van methodes om hun artistieke proces en hun creatie te analyseren zoals vanuit meerdere perspectieven benaderen, afstand nemen, vergelijken
- Toepassen van methodes om in dialoog te gaan over hun artistieke proces en hun creatie zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Evalueren

4.4.2 De leerlingen reflecteren aan de hand van criteria over hun artistiek product en proces en dat van hun medeleerlingen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel.

*Conceptuele kennis

- Inhoud: onderwerp en bedoeling
- Artistiek creatieproces
- Vorm-, stijl- en uitdrukingskenmerken van kunstenaars
- Criteria
 - > Koppeling van intentie aan vormgeving
 - > Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting en verrassing
- Kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van cesuurdoel 4.2.1

*Procedurele kennis

- Toepassen van reflectievaardigheden
- Verwerken van feedback in eigen creaties

*Metacognitieve kennis

- Eigen artistieke mogelijkheden en voorkeuren

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Evalueren

4.5.1 De leerlingen zetten hun deskundigheid en hun artistieke talenten in voor een gemeenschappelijk doel of project.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

- Kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van het cesuurdoel 4.2.1*

*Procedurele kennis

- Toepassen van methodes om hun deskundigheid en hun artistieke talenten en die van anderen af te stemmen op een gemeenschappelijk doel of project zoals oog hebben voor de talenten en eigenheid van anderen, meerwaarde halen uit complementariteit

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.6.1 De leerlingen presenteren hun artistieke creaties

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Presentatietechnieken uit de gekozen en andere artistieke expressievormen

*Procedurele kennis

- Toepassen van methodes om artistieke creaties te presenteren in tijd en ruimte

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.6.2 De leerlingen zetten presentatietechnieken in om hun artistiek werk te versterken.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

*Conceptuele kennis

- Presentatietechnieken eigen aan de kunsten
- Codes om zich te tonen zoals zich naar het publiek richten, eigen artistiek werk opstellen, geconcentreerd uitvoeren, appreciatie in ontvangst nemen

*Procedurele kennis

- Koppelen van eigen bedoeling aan vormgeving
- Toepassen van presentatietechnieken eigen aan de kunsten
- Toepassen van codes om zich te tonen zoals zich naar het publiek richten, eigen artistiek werk opstellen, geconcentreerd uitvoeren, appreciatie in ontvangst nemen

*Metacognitieve kennis

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.7.1 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende kunststromingen, periodes en samenlevingen om een kunsthistorisch referentiekader uit te bouwen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel waaronder de zeven periodes van het courante westerse historische referentiekader

*Conceptuele kennis

- Bouwstenen, technieken en materialen van kunstuitingen
- Theorieën zoals esthetische, ethische en representatieve opvattingen over wat kunst is
- Kenmerkende kunsthistorische elementen zoals schoonheidsidealen, vakmanschap, het artistiek parcours, de rol van het bovennatuurlijke, abstractieniveaus, economische waarde, de aandacht voor de vorm, de mate van weerspiegeling of vervreemding van de maatschappij, de stijlkenmerken, de rol van de opdrachtgever(s), de rol in beeldvorming over het verleden of het heden, de rol in opinievorming, de betekenissen, de genderdimensie

*Procedurele kennis

- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)
- Situeren van kunstuitingen in de maatschappelijke, historische en geografische context
- Analyseren en interpreteren op een kunsttechnische wijze

Met inbegrip van context

- Het cesuurdoel wordt gerealiseerd met artistieke expressievormen zoals architectuur, beeldende en audiovisuele kunsten, muziek, literatuur, toegepaste kunsten, podiumkunsten.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Analyseren

4.7.2 De leerlingen passen analysemethoden uit artistiek onderzoek binnen een aangereikte dataset toe.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

- Bouwstenen, technieken en materialen van kunstuitingen
- Kenmerkende kunsthistorische elementen vermeld in de conceptuele kennis van het cesuurdoel 4.7.1*

*Procedurele kennis

- Toepassen van analysemethoden uit artistiek onderzoek zoals visuele, auditieve, materiële, kwantitatieve, discours-, inhouds-, sociale netwerk- en contextanalyse, zelfanalyse
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit) zoals eerstpersoonsperspectief en derdepersoonsperspectief

Met inbegrip van context

- Het cesuurdoel wordt gerealiseerd met een aangereikte onderzoeksvraag en een aangereikte analysemethode.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Toepassen

Inhoud

1	Algemene inleiding	5
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	5
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	5
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	6
1.4	Differentiatie	7
1.5	Opbouw van de leerplannen.....	8
1.6	Tot slot	8
2	Situering	9
2.1	Samenhang in de tweede graad	9
2.1.1	Samenhang binnen de studierichting Muziek.....	9
2.2	Plaats in de lessentabel.....	9
3	Pedagogisch didactische duiding	9
3.1	Muziek en het vormingsconcept.....	9
3.2	Krachtlijnen	10
3.3	Opbouw.....	11
3.4	Leerlijnen.....	12
3.4.1	Samenhang met de derde graad.....	12
3.5	Aandachtspunten	12
4	Leerplandoelen	12
4.1	Persoonlijke gedrevenheid.....	12
4.2	Algemene muziekleer.....	13
4.3	Individuele vorming	14
4.4	Artistiek project.....	15
4.5	Kunstbeschouwing	16
5	Basisuitrusting	17
5.1	Infrastructuur	17
5.2	Materiaal beschikbaar in de infrastructuur	17
6	Concordantie	18
6.1	Eindtermen.....	19
6.2	Cesuurdoelen	23